

Плодотворното съжителство на критика и публициста в една и съща личност едва ли бихме могли да определим като изключително явление в нашата културна история. Книгата на Абазов е още едно потвърждение на факта, че тази традиция е още жива. Друг е въпросът, който вълнува и самия автор — доколко съвременната ни публицистика е критична и самокритична и доколко критиката ни е публицистична в добрия смисъл на термина. В същност книгата, която е обект на нашите критични бележки, не е само „публицистика и критика“, а и задълбочен размисъл за публицистиката.

Публицистичните изяви на автора в книгата са главно в жанра на публицистичния портрет. Абазов владее това изкуство на значително художествено равнище. Интересът му е насочен оправдано към изтъкнати майстори на нашата литература от класиката до нашите съвременници, като Веселин Андреев, Ефрем Каранфилов, Серафим Северняк и др. В публицистиката на писателите авторът открива по специфичен начин отразена творческата индивидуалност. Самата публицистика за него е сфера с богати възможности за проявление на това своеобразие. Абазов изхожда от убеждението, че поради някои свои същностни белези публицистиката разкрива важни черти от духовния портрет на твореца, които в останалото му творчество не намират достатъчно идейно-естетическо покритие.

Размишлявайки върху липсата на единство в теорията на публицистиката, авторът е склонен да приеме определеното на съветския писател Георгий Марков, че тя е „преди всичко жанр на художествената литература, органична, неотделима част от нея“. Струва ми се, че това разбиране отговаря само на част от истината. Публицистиката несъмнено има древни корени и не бихме сгрещили, ако ги потърсим още в античната реторика. Тук не е възможно да правим анализ на публицистични творби, но мисля, че не бихме се затруднили да открием във всяка такава творба някои твърде характерни похвати на класическото ораторско изкуство. Разбира се, става дума за елементи, при това поели нови съдържателни и формални функции. Днес публицистиката се развива при усложнени условия — както в сферата на журналистиката, така и на популяризацията на науката и на художествената литература. Сам по себе си този факт, това нейно „междино“ битие я прави нееднородна и затруднява нейното определение.

В своя анализ на изкуството на публициста Абазов вярно сочи редица особености, продиктувани от социалната функция на публицистиката и от нейните жанрово-стилни

закономерности. Наблюденията му върху такива слабости на нашата съвременна публицистика като липса на полемичност и критичност в нея, прекаляване с патетичното начало, слабата аргументация на авторската теза и пр. отговарят на действителното състояние на нещата и по този начин повдигат един важен проблем — борбата за повишаване идейно-художественото равнище на съвременната ни публицистика.

Критиката в книгата заема значително по-малък обем от публицистиката, но тя също се отличава с тематично и проблемно разнообразие. Литературно-критическите портрети, поместени в тази част на книгата, впечатляват с усета на автора им за характерологичното у портретуваната, с аналитичното му умение да направи творческото своеобразие понятно и релефно.

Вече немалко е писано в нашата изследователска литература за такъв несъмнено интересен творец като Светослав Минков. Неговото особено място в нашата литература, оригиналността на творчеството му са занимавали редица изследователи. Естествено много страни на неговото творчество са получили убедителна интерпретация в литературната ни история и критика. Както всеки истински значителен писател, и Минков при срещата си с нов изследовател му открива нова, още непроучена страна в своето творчество. Тази нова страна, която Абазов вижда в оригиналната проза на Светослав Минков, е според мене разбирането за ролята в творчеството на този значителен наш белетрист на идеите, на обобщението. Разбира се, всяко творчество в една или друга степен е идейно, но при Минков става дума за нещо друго — няма друг български писател, който последователно от него да превръща самите идеи в обект на художествено пресъздаване. Абазов вярно сочи такава особеност на неговата критика, а именно, че тя не е „толкова критика на нравите, колкото на идеите, не толкова на характерите, колкото на категориите“.

В тази светлина лесно можем да си обясним особената роля на фантастиката и гротеската в неговите произведения. Този проблем е актуален за нашата критика и във връзка с развитието на съвременната гротеска, което показва редица нови моменти (например изтласкването на преден план на пластичността и анализа на съзнанието, при което ярката и монолитна художествена идея се разтваря в пластическия материал и губи от своето въздействие). Друг съществен въпрос, който според нас заслужава внимание в портрета на Св. Минков, е този за самобитното проявление на националното в творчеството му. Абазов прави една твърде сполучлива аналогия с модерната архитектура. Безспорно напразно бихме търсили националната отлика в творчеството на Светослав Минков в битовата достоверност или в етнографски белези, то е вплетено дълбоко в начина на

мислене на писателя, в неговото художествено светоусещане. Светослав Минков е ярко, полностью проявление на нашия национален творчески гений в областта на литературата. Във философски смисъл с творци като Минков този гений утвърждава себе си чрез самоотрицание на материалните форми на своето битие и възпроизвеждане мисли, представи и чувствителност във формата на чужд живот, възсъздаден с творческата сила на въображението.

Споставително-сравнителното разглеждане дори само на един и същ творец, но през различни периоди от живота му (Атанас Далчев) дава възможност на Абазов не толкова да очертае кривата на неговия творчески път, това не е по силите на литературно-критическия портрет, колкото да синтезира понякога неочакваните резултати от една сложна творческа еволюция. Струва ми се, че творческата еволюция на Далчев критикът разглежда някак затворено, изолирано от всички онези фактори, които са й влияли, а като плод на саморазвитие и самодвижение от едно към друго качество. Разбира се, не става дума за връщане към нищо необясняващите вулгарно-социологически формули, а за действителното единство на социални и личностни фактори в творческия развой.

С верен усет е уловено и изтъкувано лиричното своеобразие и на такъв значителен съвременен лирик като Павел Матев — овладяването на чувствата в неговата поезия, особеното равновесие в характера на лиричния му герой, плод на осъзнатото примирение между личните пориви и императивите на дълга. Абазов правилно обръща внимание на онези страни в лириката на Матев, които го правят в едно и също време „пряк и многопланов, открит и сложен, сякаш потвърждение на нарасналия и усложнен наш собствен емоционален и идеен опит“. Сравнението с нашия „собствен емоционален и идеен опит“ заслужава да бъде подчертано, защото развитието на творчеството на значителни поетически дарования като П. Матев сочи и за важни закономерности в развитието на цялата ни поезия, предизвикани именно от нуждите на „собствения ни емоционален и идеен опит“.

По своему щекотливи въпроси си поставя авторът и в двете кратки портретни скици. В „Думите и тяхната цена“ критикът проследява основните насоки, в които Камен Калчев търси формирането на новата краственост в романа си „Пренасянето на огъня“. Ще се съгласим с автора, че в тази своя творба Калчев продължава своя „упорит спор със схемата и фалша в човешките отношения“, но освен това романът поставя и проблема за личната отговорност на всеки в изграждането на истински нови, хуманни човешки отношения. Романът е същевременно търсене на онзи тон, който най-добре достига едновременно и до сърцето, и до съвестта на читателя.

В друга насока трябва да дирим пристрастието на Б. Райнов към криминалния жанр. Приемам като убедително предположението на автора, че причината за това пристрастие трябва да си обясним със склонността на Райнов към откритата идеологическа полемика и с възможностите, които този жанр дава за осъществяването на такава цел. Мисля, че в подкрепа на тази теза е и публицистиката на писателя. На мнение съм обаче, че не е без значение и благородната творческа амбиция за идейна реформация на жанра (впрочем за стремежа да се изследват „оптималните“ възможности на жанра свидетелствуват и обстойното изследване на западния „черен“ роман). Райнов би могъл да бъде отнесен към творците, които съветският литературовед М. Бахтин отнася към „идеологическия тип“. Криминалният жанр дава добри възможности за ярко контрастно съчетание на интимно-личните импулси в човешкото поведение с идейно мотивираните постъпки. Струва ми се, че можем да оценим неговите усилия в това направление като твърде резултатни.

Със сериозните размисли за природата на публицистиката, с точните и направени с верен усет литературно-критически анализи „Публицистика и критика“ от Тодор Абазов буди несъмнен интерес. Остава да пожелаем на автора още по-задълбочено навлизане в разработваната проблематика, за да могат изследванията му да добият още по-значителна научна стойност.

Георги Гетов

„КРИТИЧЕСКИ ЗАПИСКИ“ от НАТАША МАНОЛОВА

Изд. „Народна младеж“, 1974, 232 с.

Една, с видимо възбуждение написана статия — „Революция и литература“ — открива книгата на Н. Манолова. Тук е проследен пътят на българската литература през последните тридесет години. В същност статията въвежда в основните интереси, принципи на работа на авторката, а също така в някои особености на нейния маниер.

Наташа Манолова е заинтересувана от творческите делници след революцията, литературните явления на ежедневието поглъщат силите ѝ. Тя е критик, проявяващ се в оперативните жанрове. Книгата ѝ като всяка книга на литератор от този тип далеч не информира за онова активно и пълно с напрежение участие в културния живот, което вече е изградило у нас представа за авторката. В „Критически записки“ са подбрани мате-